

ŽALOBY NA OCHRANU RUŠENÉ DRŽBY

22. 9. 2013 / Karel Svoboda

Nový civilní kodex výslovně poskytuje právo domáhat se soudní ochrany držby nejen vlastníku, ale výslovně i držiteli věci (§ 1003 a násl., § 043 násl. NOZ).(I)

Ve své důslednosti nový zákoník navíc rozeznává jednak provizorní právo na „uchování“ držby (§ 1006 a násl. NOZ), které soud poskytne usnesením vydaným ve zvláštním řízení podle § 176 a násl. nového OSŘ (II), (ustanovení § 176 až § 180 nového OSŘ, jež upravují zvláštní řízení o žalobách z rušené držby, najdete ZDE) jednak oprávnění žádat definitivní ochranu držby (§ 1040 a násl. NOZ), o němž soud rozhodne rozsudkem vydaným v „běžném“ nalézacím řízení. Teprve tento rozsudek tvoří spolehlivou překážku věci rozhodnuté, neboť je vydán v řízení, v němž jsou předmětem zjišťování veškeré skutečnosti týkající se oprávněnosti držby a protiprávnosti jejího rušení, bez omezení ustaveného v § 178 nového OSŘ. V následující glose se pokusím nalézt výhody a úskalí takto komplexní (pro někoho složitě) ochrany držby. Předmětem mého rozboru bude zejména koncepčně nová prozatímní ochrana narušené držby podle § 1007 a násl. NOZ (III).

Prozatímní ochrana držby jako kombinace institutů hmotného a procesního práva

Oprávnění směřující k provizorní ochraně rušené držby bez vazby na prokázané vlastnické nebo jiné právo k držené věci jsou koncipována jako práva materiální (hmotná) (IV). Jejich prosazení je však zabezpečeno skrze normy práva procesního, jež byly včleněny přímo do civilního kodexu: Podle § 1008 NOZ soud zamítne žalobu na ochranu nebo na uchování držby, pokud bude žaloba podána po uplynutí šesti týdnů ode dne, kdy se žalobce (podle textu zákona nikoliv držitel!) dozvěděl o svém právu i o osobě, která držbu ohrožuje nebo ruší, nejdéle však do jednoho roku ode dne, kdy žalobce mohl své právo uplatnit poprvé. Přitom se má za to, že k plnému nebo částečnému zániku narušené držby dojde již k okamžiku jejího narušení, ovšem s odkládací a procesněprávní (!) podmínkou, že v pozdějším řízení, v němž se držitel domáhá ochrany držby, nebude úspěšný (§ 1009 odst. 1 NOZ).

Prozatímní ochrana držby je tedy založena na kombinaci existence narušeného faktického stavu (držby) a vůle držitele k jeho zachování procesní cestou (podáním žaloby) v konkrétní propadné lhůtě. Jedná se o institut, který stojí na pomezí práva procesního a hmotného, podobně jako např. institut původem hmotněprávní námitky promlčení, kterou lze vznést až během řízení o zaplacení promlčené pohledávky (viz § 100 odst. 1 o. z., daleko otevřeněji viz § 609 a § 610 NOZ). Takto kombinované způsoby oprávnění vyplývajícího z hmotněprávních ustanovení nejsou pro dosavadní českou jurisprudenci zcela tradiční. Proto zákonodárce měl normám, které upravují právo na prozatímní ochranu držby, věnovat zvýšenou pozornost. To se však podle mého názoru nestalo.

Nejistá podstata zvláštního řízení o žalobách z rušené držby

Zákonodárce při přijímání koncepce dvojí ochrany držby (předběžné a definitivní) nedocenil skutečnost, že **v české procesní úpravě existuje dlouhodobě prověřený institut tzv. předběžného opatření** (§ 74 a násl. OSŘ), který i za právního stavu do 1. 1. 2014 umožňuje pravděpodobnému vlastníku (nebo oprávněnému držiteli) věci žádat u soudu prozatímní ochranu narušené držby, a to do doby, než bude meritorně rozhodnuto, zda držba podle hmotného práva skutečně požívá právní ochrany. Dosavadní systém předběžných opatření má výhodu v tom, že pokud soud předběžnému opatření vyhoví, zároveň musí žalobci uložit, aby v přiměřené lhůtě podal návrh na zahájení řízení ve věci samé (§ 76 odst. 3 OSŘ), jinak předběžné opatření ex lege zanikne (§ 77 odst. 1 písm. a) OSŘ]. **Nový koncept provizorní ochrany držby žalobce nenutí zahájit meritorní řízení a tím rezignuje na princip, podle něhož soudy mají poskytovat ochranu jen takovému hmotnému právu, které během řízení vyšlo nepochybně najevo (§ 1 až § 6 OSŘ).**

Z nové úpravy provizorní ochrany držby ostatně **není zcela zřejmé, jaký je vztah mezi usnesením na ochranu držby a institutem předběžného opatření podle § 74 a násl. OSŘ.** Je usnesení na ochranu držby předběžným opatřením sui generis nebo nikoliv? Z ust. § 180 OSŘ vyplývá, že jde o specifické rozhodnutí „ve věci samé“. Toto rozhodnutí (usnesení, nikoliv rozsudek) však má evidentně jen relativní (provizorní) podstatu, protože soud se při projednání věci omezí jen na zjištění existence držby a jejího svémocného rušení. Soud nemá přihlídnout k případným námitkám o právu k držbě a o povaze držby (§ 178 OSŘ). Rozhodnutí uskutečněné v řízení podle § 176 a násl. nového OSŘ lze „přebít“ pozdější skutečně meritorní žalobou napadající držbu a její poctivost (§ 995 NOZ). Právě zmíněné vlastnosti řízení o provizorní ochraně držby přitom jsou charakteristické právě pro předběžná opatření, nikoli pro meritorní rozhodnutí.

Přesto se domnívám, že řízení o žalobách z rušené držby (§ 176 a násl. nového OSŘ) není procesem vedoucím k vydání rozhodnutí, které je předběžným opatřením, a proto na ně nelze subsidiárně aplikovat ustanovení upravující obecná

předběžná opatření (§ 74 a násl. OSŘ). Systematicky je totiž umístěno do tzv. zvláštních typů řízení a z tohoto zařazení je zřejmé, že se formálně (nikoliv však reálně) má jednat o meritorní, nikoliv prozatímní řízení. Jinak by ustanovení o ochraně držby bylo zařazeno do části druhé OSŘ. Zmíněný závěr lze podpořit i faktem, že zákon účinnost usnesení o ochraně držby nelimituje včasným zahájením meritorního řízení, které se zabývá spornou držbou v celém jejím komplexu. Tato spojitost s již probíhajícím nebo budoucím meritorním řízením, které musí být bezodkladně po vydání předběžného opatření zahájeno, je přitom nejzákladnějším znakem předběžného opatření (§ 76 odst. 3, § 102 OSŘ).

Zákonodárce má za to, že ochranu držby je třeba zabezpečit s nejvyšším možným urychlením. Ust. § 177 odst. 2 nového OSŘ proto má soudy donutit k tomu, aby případné ústní jednání, týkající se zásahu do držby ve formě provádění nebo odstraňování stavby, bylo nařízeno nejpozději do 15 dnů ode dne podání žaloby. Na druhé straně tatáž norma sděluje, že předvolání k jednání musí být účastníkům doručeno nejpozději tři dny předem. Díkce zákona zjevně nepočítá s tím, že předvolání k jednání bude uskutečňováno v režimu § 49 OSŘ (doručování písemností určených do vlastních rukou). Společně s předvoláním je totiž zaslána i žaloba. Dojde-li k doručení tzv. náhradním způsobem, tedy uložením na poště nebo u soudu po dobu deseti dnů, bude jednání zcela jistě zmařeno právě proto, že **míra urychlení požadovaná zákonodárcem v § 177 odst. 2 nového OSŘ není kompatibilní s procesní úpravou doručování.**

O malém respektu k souvisejícím ustanovením OSŘ svědčí i **bezvýjimečný zákaz odročení jednání, v němž se žaloba z rušené držby projednává.** Zákon totiž nesděluje, že by soud v případě řízení o žalobě z rušené držby neměl naplňovat poučovací povinnost o hrozícím neúspěchu ve sporu (§ 118a odst. 1-3 OSŘ). Z žádného zákonného ustanovení ani výslovně nevyplývá, že by ke koncentraci řízení o žalobách z rušené držby mělo dojít před ukončením prvního jednání. Až do této doby tedy mají i účastníci řízení o žalobě z rušené držby právo označovat další skutečnosti a důkazy, které svědčí v jejich prospěch. Jistě se bude stávat, že důkazní prostředky směřující ke zjištění skutečností, které účastníci vyjevili až po poučení podle § 118a odst. 1-3 OSŘ, nebudou při prvním jednání soudu k dispozici. Což nevyhnutelně povede k odročení jednání, ať je díkce § 177 odst. 2 poslední věty nového OSŘ jakákoliv. K odročení prvního jednání dojde i tehdy, když se k jednání nedostaví svědek, jehož výpověď je pro rozhodnutí ve věci podstatná.

Chtěl-li zákonodárce prosadit koncept, podle něhož se žaloba z rušené držby rozhodne „od stolu“ na základě žalobcem tvrzených a k návrhu přiložených důkazů nebo při jediném jednání, během něhož nelze uvádět další skutečnosti a důkazy, měl v rámci ust. § 176 až 180 nového OSŘ nastolit obdobný skutkový a důkazní „stopstav“, který vzniká během řízení o návrhu na vydání předběžného opatření (§ 75 odst. 5, § 75c odst. 4 OSŘ) (V).

Judikatura též bude muset vyřešit, zda je při existenci provizorní žaloby z rušené držby možné podat návrh na vydání předběžného opatření téhož petitu, které by chránilo rušenou držbu až do doby rozhodnutí o definitivní žalobě na ochranu držby podané na základě § 1040 nebo § 1043 NOZ. Soudní praxe totiž v minulosti uzavřela, že předběžného opatření lze využít jen tehdy, když jeho navrhovatel nemá k dispozici jiný účinný procesní nástroj, který by mu umožnil dosáhnout téhož výsledku (princip subsidiarity předběžného opatření) (VI). Přikláním se k závěru, že využití předběžného opatření v souvislosti s řízením o definitivní ochraně držby (§ 1040, § 1043 NOZ) je možné. Předběžné opatření navázané na řízení o definitivní ochraně držby je jakýmsi „příslušenstvím“ tohoto řízení, proto by nemělo být zapovězeno s odkazem na fakt, že vlastník může o urychlenou ochranu držby požádat v jiném typu řízení (§ 176 a násl. nového OSŘ), které procesní úprava pokládá za nezávislé (a formálně meritorní) řízení.

Skutkové námitky v řízení o žalobách z rušené držby

Nový kodex sděluje, že proti žalobě na prozatímní ochranu držby může žalovaný namítnout, že žalobce získal proti žalovanému nepravou držbu nebo že ho z držby vypudil (§ 1007 odst. 1 věta druhá NOZ). Otázku, zda soud i v řízení o prozatímní ochraně rušené držby přihlédne k ostatním námitkám žalovaného, ponechává zákoník bez výslovné odpovědi. Naproti tomu nový OSŘ nekompromisně (a podle mého názoru nesprávně) sděluje, že k jiným námitkám o právu k držbě a o povaze držby ze strany nelze přihlédnout (§ 178 odst. 2).

Navzdory existenci § 1007 odst. 1 NOZ a zejména § 178 odst. 2 nového OSŘ **podle mého názoru nelze vyloučit, že soudy poskytnou prozatímní ochranu jen takové držbě, která po určitou dobu před podáním žaloby trvala a měla znak pokojnosti.** Tento názor lze podpořit Jehličkovým argumentem, podle něhož držba vznikne jen za předpokladu, že věc je „ovládána“, nikoliv jen na krátký časový úsek a svémocně „ovládána“ (VII). Takovým výkladem by bylo zabezpečeno, že se nedostane ochrany „držiteli“, který věc zjevně bez právního důvodu usurpoval pro sebe. Ust. § 1007 odst. 1 NOZ a § 178 odst. 2 nového OSŘ je třeba vykládat v kontextu ust. § 6 odst. 2 NOZ, podle něhož nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu. Nikdo nesmí těžit ani z protiprávního stavu, který vyvolal nebo nad kterým má kontrolu.

Nezapomínejme, že osobou oprávněnou k držbě věci (např. na základě vlastnického práva) může být i subjekt, který zjevně protiprávní držbu aktuálně nenarušuje a není tedy účastníkem řízení o ochranu rušené držby. Sice lze namítnout, že skutečný

oprávněný držitel si své právo má hájit především sám, a proto pro soud není podstatné, zda je držba, která má být v probíhajícím řízení ochráněna, zjevně ve vztahu k subjektům stojícím mimo řízení protiprávní. Smyslem řízení o ochranu držby však nemůže být ochrana zcela zřejmého protiprávního stavu, a to navzdory nepřipadnému znění § 178 odst. 2 věta první nového OSŘ, která naznačuje, že „pravost“ držby soud posuzuje jen ve vztahu mezi žalobcem (držitelem) a žalovaným (narušitelem), nikoliv ve vztahu mezi žalobcem a skutečně oprávněným držitelem věci. V této souvislosti nelze pominout ani fakt, že nový kodex definuje celkem tři typy držeb, kterým cíleně poskytuje právní ochranu – držbu řádnou (§ 991 NOZ), držbu poctivou (§ 992 NOZ) a držbu pravou (§ 993 NOZ). Jestliže by soud s odkazem na § 178 nového OSŘ v řízení o žalobě z rušené držby nepřihlédl ke skutečnosti, že držba je zjevně nikoliv řádná, nepoctivá nebo nepravá, vybočí ze smyslu uvozujících ustanovení nového kodexu (§ 1 až § 14 NOZ) a zároveň v rozporu s ust. § 3 OSŘ poskytne procesní ochranu právu, které zjevně neexistuje.

Gramatický výklad ust. § 1007 odst. 1 NOZ a zejména § 178 odst. 2 nového OSŘ nasvědčuje tomu, že soud žalobu na ochranu rušené držby zamítne i tehdy, když žalovaný namítne a prokáže, že žalobce žalovaného z držby „vypudil“. Podle mého názoru je třeba i v tomto případě dát přednost systematickému výkladu a s ohledem na již zmíněný § 6 odst. 2 NOZ uzavřít, že **soud může přihlédnout i k tomu, z jakého důvodu k vypuzení žalovaného z držby došlo**. Právě prezentovaný závěr lze opřít i o ust. § 1006 NOZ, které připouští, aby se dřívější držitel opět ujal držby vlastním svémocným jednáním, nepřekročil-li přitom meze nutné obrany.

Vztah žaloby z rušené držby k vlastnickým a držitelským žalobám (§ 1040, § 1043 a násl. NOZ)

Podle § 1040 NOZ kdo věc neprávem zadržuje, může být žalován vlastníkem, aby ji vydal (žaloba na meritorní, tedy definitivní ochranu vlastnického práva). Ust. § 1043 odst. 1 NOZ (jež je opatřeno nadpisem „Ochrana domnělého vlastnického práva“), sděluje, že na toho, kdo nabyl držby vlastnického práva poctivě, řádně a pravým způsobem, se hledí jako na vlastníka věci, jde-li o prosazování držby vůči osobě, která mu věc zadržuje či ho jinak ruší, aniž k tomu má právní důvod, nebo pokud k tomu má právní důvod stejně silný nebo slabší. Citované ustanovení tedy řádného, poctivého nebo pravého držitele staví ve vztahu k narušiteli držby do pozice vlastníka (a poskytuje mu aktivní legitimaci k žalobě na meritorní, tedy definitivní ochranu oprávněné držby).

Ust. § 1043 i ust. § 1040 NOZ jsou na rozdíl od ust. § 1007 NOZ normami, které vlastníku nebo držiteli poskytují aktivní legitimaci k domožení se nikoli jen prozatímní, ale definitivní ochrany držby. Je na místě jich využít zejména v případě, že držitel nebo vlastník věci může již v době podání návrhu s jistotou prokázat své silnější právo vůči narušiteli a zároveň netrvá na rozhodnutí věci v urychleném režimu podle § 176 a násl. nového OSŘ. Pokud ve sporu uspěje, vytvoří vůči narušiteli nepřekročitelnou překážku věci rozhodnuté, nikoli jen provizorní exekuční titul. Podání žaloby ve smyslu § 1040 nebo § 1043 NOZ je na místě i tehdy, když soud vyhověl žalobě z rušené držby, i když žalovaný měl k věci lepší právo než žalobce, avšak soud během řízení nezjistil, že by držba ze strany žalobce byla zcela zjevně protiprávní, a proto se podrobněji námitkami o právu k držbě a o povaze držby nezabýval (§ 178 odst. 2 nového OSŘ). Právo dožadovat se definitivní ochrany držby z lepšího práva nebo vlastnictví je možné i po uplynutí prekluzivních lhůt vymezených § 1008 NOZ.

Závěrem

Nové, ve své podstatě duplicitní úpravě ochrany držby (provizorní a meritorní) nelze upřít teoretickou hloubku a zajímavost. Provizorní ochrana držby je však podle nového kodexu poměrně složitá, protože je poskytována normami, v nichž se prolínají ustanovení hmotného a procesního práva, což je jev, s nímž česká jurisprudencí není zvyklá pracovat. Také se domnívám, že prozatímní ochranu pokojné držbě, která byla narušena, i v právních poměrech do 31. 12. 2013 dostatečně zabezpečuje institut předběžného opatření (§ 74 a násl. OSŘ). **Proto nebyl důvod zřízovat nový a obtížně zařaditelný institut, u kterého není zřetelné, do jaké míry se řídí obecnými ustanoveními OSŘ týkajícími se nalézacího řízení, případně ustanoveními upravujícími charakterově velmi podobné řízení o předběžném opatření.** Zákonodárce se měl a mohl poučit z obtíží, které obdobné hybridní instituty (např. soupis movitých věcí soudním vykonavatelem podle § 672 odst. 2 dosavadního o. z.(VIII) nebo řízení o přiznání výživného a nákladů neprovdané matky podle § 95 odst. 1, 2 dosavadního zákona o rodině)(IX) v judikatuře vyvolaly. Nejsem si jist, zda širší právní veřejnost v prvním období po účinnosti nového kodexu pochopí rozdíl mezi provizorní ochranou držby podle § 1007 NOZ a definitivní (meritorní) záštitou držby podle § 1040 resp. podle § 1043 NOZ. Zvláště za situace, kdy nový občanský zákoník upravuje hned trojí typ držeb (držby řádné, poctivé a pravé) a pokud si dosavadní úprava bez větších obtíží vystačí s rozlišením držby oprávněné a neoprávněné.

Procesní normy, které v novém OSŘ reagují na inovativní úpravu práva na ochranu rušené držby (§ 176 až § 180 nového OSŘ) jsou natolik problematické, že je lze aplikovat jen s obtížemi, na samé hraně jejich systematického a teleologického výkladu. V článku jsem odůvodnil, že soud by navzdory gramatické dikci § 178 odst. 1 nového OSŘ měl přihlédnout ke zjevně protiprávní držbě, vyjde-li tato okolnost během řízení najevo. Bezvýjimečný důraz na rychlost řízení o ochraně držby přímo koliduje s instituty upravujícími doručování soudních písemností, s poučovací povinností soudu o hrozícím neúspěchu ve sporu (§ 118a odst. 1–3 OSŘ) a na ni navazujícím systémem koncentrací (§ 118b odst. 1, § 119a odst. 1 OSŘ).

Ze všech výše uvedených důvodů se nedomnívám, že by úprava ochrany držby v novém kodexu a ji doprovázející procesní úprava téhož institutu byla zjevným krokem vpřed.

Autor je soudcem Krajského soudu v Plzni a odborným asistentem Právnické fakulty UP v Olomouci.

Tento text byl převzat se souhlasem autora a Bulletinu Advokacie z [Bulletinu Advokacie](#).

1. Držitelem věci je ten, kdo vykonává právo k věci pro sebe (§ 987 NOZ), bez ohledu na původ držby.
2. Tedy OSŘ ve znění předpokládaném po účinnosti tzv. harmonizační novely, která spolu se zákonem o tzv. zvláštních typech řízení doprovodí nový občanský zákoník. Znění tzv. souhrnné novely OSŘ vláda projednala na přelomu roku 2012 a 2013, Legislativní rada vlády na počátku února 2013 a jako sněmovní tisk č. 931 zatím prošel ve sněmovně 1. čtením.
3. Držet lze podle NOZ nejen věci, ale i práva, která lze převést na jiného a která připouštějí trvalý nebo opakovaný výkon (§ 988 odst. 1 NOZ). Předmětem žalob na ochranu držby zpravidla bude věc.
4. Podle § 1007 odst. 1 NOZ byl-li držitel z držby vypuzen, může se na vypuditeli domáhat, aby se zdržel dalšího vypuzení a aby obnovil původní stav. Proti žalobě na ochranu držby lze namítnout, že žalobce získal proti žalovanému nepravou držbu nebo že ho z držby vypudil.
5. Judikatura (i když nikoliv bezvýjimečně) uzavírá, že soud při rozhodování o předběžném opatření přihlíží jen ke skutečnostem, které byly prokázány nebo osvědčeny k okamžiku vyhlášení rozhodnutí soudu prvního stupně. Nestačí tedy, pokud byly k tomuto okamžiku rozhodné skutečnosti pouze tvrzeny, avšak nikoliv prokázány (srov. s usnesením Ústavního soudu ze dne 7. 4. 2005, sp. zn. II. ÚS 362/04).
6. Viz usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 12. 11. 1998, sp. zn. 3 Cmo 166/98.
7. Viz Jedlička, O. v Češka, Z. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Díl I. (Zásady, § 1 až 221), Panorama, Praha 1987, str. 415-416.
8. K rozpakům judikatury, zda soupis vlastnického práva soudním vykonavatelem je nebo není předběžným opatřením, srov. s usnesením Městského soudu v Praze ze dne 14. 4. 1998, sp. zn. 62/98 a s jemu oponujícím usnesením Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 18. 8. 2011, sp. zn. 21 Co 391/2011.
9. Soudní praxe se ujednotila na tom, že rozhodnutí o výživě a o nákladech neprovdané matky není rozhodnutím ve věci samé, ale specifickým typem předběžného opatření, avšak až na základě sjednocujícího stanoviska občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu České socialistické republiky z 18. 12. 1986, Cpj 306/84.

Autor: Karel Svoboda

Zatím žádné diskuzní příspěvky